Publicatieblad
van de Europese Unie

NL
C-serie

C/2026/3231

2.7.2026

Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité

Gezamenlijke mededeling aan het Europees Parlement, de Europese Raad en de Raad — Vrede bewaren — routekaart voor defensiegereedheid 2030

(Optionele raadpleging)

JOIN(2025) 27 — final

(C/2026/3231)

Rapporteur: **Christian MOOS (DE, groep III)**

Corapporteur: **Christophe TYTGAT (BE, categorie 1)**

Adviseur	Malgorzata DAROWSKA (voor de corapporteur van cat. 1)
	Kristýna HELM (voor groep I)
Besluit van de voltallige vergadering	18.3.2026
Rechtsgrond	Artikel 52, lid 2, van het reglement van orde
Raadpleging	14.1.2026
Rechtsgrond	Artikel 104 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
Bevoegde afdeling	Adviescommissie Industriële Reconversie
Goedkeuring door de afdeling	10.3.2026
Goedkeuring door de voltallige vergadering	18.3.2026
Zitting nr.	604
Stemuitslag (voor/tegen/onthoudingen)	201/4/15

1. Conclusies en aanbevelingen

1.1. Nu er in Europa weer oorlog woedt en mondiale rivaliteiten de wereldorde hervormen, steunt het EESC de stappen om een alomvattende Europese defensiestrategie op te tuigen. Het onderschrijft de strategie voor een paraatheidsunie en de Europese strategie voor interne veiligheid, die aansluiten bij het gezamenlijk witboek over de gereedheid van de Europese defensie 2030. Het vestigt ook de aandacht op de aanbevelingen in zijn advies CCMI/256 over de EU-routekaart voor de transformatie van de Europese defensie-industrie.

1.2. Een geloofwaardige Europese defensie vereist democratische verantwoordingsplicht en transparantie, met inbegrip van publieke monitoring van de gereedheid en de gevolgen voor de industrie. Het EESC steunt een alomvattende Europese defensiestrategie waarin zowel militaire gereedheid als civiele paraatheid, sociale veerkracht, diplomatie, internationaal recht en de bevordering van vrede, democratie en mensenrechten zijn ondergebracht. Gereedheid op het gebied van defensie mag niet leiden tot militarisering, maar moet eerder leiden tot de versterking van de defensiecapaciteiten op een wijze die verenigbaar is met civiel gezag en democratische controle.

1.3. Het EESC waardeert de gestructureerde opzet, de doelstellingen, de tijdschema's en de te behalen resultaten van de routekaart, maar betreurt het dat maritieme defensie niet als essentieel onderdeel van de defensiegereedheid van de EU is opgenomen.

1.4. Het EESC is ingenomen met de vaststelling van prioritaire vermogensgebieden, maar betreurt het dat sommige van deze vermogens met betrekking tot Oekraïne zijn uitgesteld of beperkt.

1.5. De defensiegereedheid van Europa moet doelgericht zijn en zich toespitsen op precisie, inlichtingen, cyberdefensie, logistiek, mobiliteit, verdediging in de lucht, de ruimte, op zee en op land, raketafweer, en de bescherming van kritieke infrastructuur, waaronder spoorwegen en havens.

1.6. Het EESC dringt er bij de EU op aan om de versnippering tegen te gaan en de Europese technologische en industriële defensiebasis (EDTIB) te versterken en te optimaliseren. Ook moet zij de samenwerking versterken, gezamenlijke aanbestedingen stimuleren, de afhankelijkheid van het buitenland verminderen, ook wat energiebronnen betreft, en de veerkracht van de toeleveringsketens — waaronder die van brandstoffen — waarborgen, teneinde de strategische autonomie van Europa te versterken.

1.7. Het EESC waarschuwt voor nationaal protectionisme bij overheidsopdrachten op defensiegebied. Gezamenlijke aanbestedingen, idealiter via een Europees platform/agentschap, zijn van cruciaal belang voor de ontwikkeling van de Europese defensie en de verbetering van de interoperabiliteit tussen de lidstaten. Een gemeenschappelijk regelgevingskader voor militaire goederen is eveneens van cruciaal belang.

1.8. Er moet prioriteit worden gegeven aan de resultaten op het gebied van vermogen, waarbij tegelijkertijd moet worden gezorgd voor de inclusiviteit die nodig is voor een collectief gevoel van Europese verantwoordelijkheid. Het EESC benadrukt dat het hoofd moet worden geboden aan de huidige ernstige sociale tekortkomingen die de noodzakelijke sociale en regionale cohesie ondermijnen — een situatie die negatieve gevolgen voor de defensiegereedheid zelf kan hebben.

1.9. Het EESC benadrukt het belang van een gelijk speelveld voor publieke en particuliere ondernemingen. Het wijst op de noodzaak van gerichte steun voor kleine en middelgrote ondernemingen (kmo's) met relevante vermogens, maar dringt ook aan op meer stimulansen voor technologische koplopers onder midcaps.

1.10. Om tegen 2027 een echte ruimte voor militaire mobiliteit in de EU te creëren, zijn geharmoniseerde regels op het gebied van vervoer, douane en infrastructuur nodig. Het EESC dringt aan op meetbare prestatie-indicatoren en een centraal douaneafhandelingspunt om grensoverschrijdend verkeer te versnellen.

1.11. Verscheidene lidstaten voeren opnieuw de militaire dienstplicht in. Het EESC pleit daarom voor een EU-breed debat met het maatschappelijk middenveld over de vereisten van militaire en civiele defensie.

1.12. Het EESC pleit voor een Europees pact voor defensievaardigheden om te zorgen voor geschoolde arbeidskrachten, en bevestigt het belang van solide arbeidsnormen, regionaal evenwicht, betrokkenheid van de sociale partners bij industriële transformatie, en handhaving van de arbeidsrechten van werknemers. Het EESC steunt het beginsel van non-regressie van de arbeidsrechten van deze werknemers en dringt erop aan dat de sociale partners bij de noodzakelijke industriële transformaties worden betrokken door middel van sociale dialoog en collectieve onderhandelingen.

1.13. Het EESC dringt erop aan dat de economische en industriële integratie op defensiegebied hand in hand gaat met politieke en militaire integratie, waarbij het volledige potentieel van het Verdrag van Lissabon wordt benut.

2. **Algemene opmerkingen**

2.1. Het EESC steunt een alomvattende Europese defensiestrategie waarin zowel militaire gereedheid als civiele paraatheid, sociale veerkracht, diplomatie, internationaal recht en de bevordering van vrede, democratie en mensenrechten zijn ondergebracht ([1]). In dit verband onderschrijft het EESC de strategie voor een paraatheidsunie ([2]) en de Europese strategie voor interne veiligheid ([3]), die aansluiten bij het gezamenlijk witboek over de gereedheid van de Europese defensie 2030. Het EESC wijst ook op de aanbevelingen in zijn advies CCMI/256 over de EU-routekaart voor de transformatie van de defensie-industrie, waarin de industriële transformatie die ten grondslag ligt aan defensiegereedheid wordt onderzocht en dat nauw verband houdt met dit advies.

([1]) PB C, C/2025/5162, 28.10.2025, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2025/5162/oj.
([2]) EU-strategie voor een paraatheidsunie om opkomende dreigingen en crises te voorkomen en erop te reageren.
([3]) EUR-Lex — 52025DC0148 — NL — EUR-Lex.

2.2. Het EESC waardeert de opzet, de transparante doelstellingen, de tijdschema's en de te behalen resultaten van de routekaart, evenals het feit dat er ook maatregelen van de strijdkrachten van de EU-lidstaten in zijn opgenomen. Het ontbreekt de routekaart echter aan duidelijkheid over het bestuur en de verdeling van bevoegdheden tussen de belangrijkste actoren, waaronder de Europese Commissie, het Europees Defensieagentschap en de lidstaten, en de NAVO. Als gevolg daarvan zijn er ook overlappingen tussen de pijlers van de defensiegereedheid. Voor samenhangende maatregelen zijn duidelijke verantwoordelijkheden en een duidelijk bestuur nodig.

2.3. Het EESC neemt nota van de bevestiging in de routekaart van de soevereiniteit van de lidstaten op het gebied van nationale veiligheid en defensie en hun verantwoordelijkheid voor het vaststellen van vermogensdoelstellingen om de gereedheid van de strijdkrachten voor strategische en militaire taken te waarborgen. Het EESC ziet echter ook het nut in van het versterken van de coördinatie tussen de lidstaten en het vaststellen van algemene Europese doelstellingen met duidelijke maatregelen en meetbare streefcijfers.

2.4. Met 27 EU-lidstaten die samen meer dan 178 wapensystemen hebben (in tegenstelling tot de VS, die er dertig hebben) en 80 % nationale aankopen, zijn de Europese defensieproducten noch gestandaardiseerd, noch interoperabel. Dit leidt tot dubbel werk, inefficiëntie en hoge kosten. De huidige versnippering van de Europese industrie ondermijnt de defensiegereedheid van de EU. Uit de oorlogservaringen van Oekraïne blijkt hoe belangrijk gecentraliseerde aankopen en beheer van vermogens zijn. Het EESC steunt de oproep in de routekaart tot meer gecoördineerde aanbesteding van militaire uitrusting, onder meer door middel van gezamenlijke aanbestedingsprocedures, en dringt aan op passende oplossingen om versnippering en knelpunten te voorkomen.

2.5. Het EESC benadrukt dat de EDTIB moet worden versterkt en geoptimaliseerd, versnippering en dubbel werk moeten worden verminderd, samenwerking en bundeling moeten worden verbeterd, gezamenlijke aanbestedingen moeten worden gestimuleerd, afhankelijkheid van het buitenland tot een minimum moet worden beperkt, Europese producten moeten worden gekocht — onder meer door middel van een Europese preferentieregeling in veiligheidsgevoelige sectoren zoals defensie — en de veerkracht van de toeleveringsketens moet worden gewaarborgd om de strategische autonomie en veerkracht van Europa te versterken en het gebruik van middelen te optimaliseren ([4]).

2.6. Het EESC benadrukt dat een kapitaalmarktenunie van essentieel belang is om de doelstellingen van de EU op het gebied van strategische autonomie en defensiegereedheid te verwezenlijken.

2.7. Het EESC benadrukt de noodzaak van gerichte steun voor kmo's met relevante capaciteiten en van sterkere doeltreffende stimulansen voor innovatieve bedrijven die waardeketens kunnen opzetten en start-ups en de academische wereld kunnen integreren. Alle overheidsinvesteringen en -opdrachten moeten gekoppeld zijn aan sociale voorwaarden zodat de industrie meer wordt gestimuleerd om te investeren in bij- en omscholing, hoogwaardige banen en het werven van werknemers met het oog op een rechtvaardige transitie.

2.8. Het EESC bevestigt dat het beginsel van non-regressie van arbeidsrechten, sociale dialoog en collectieve onderhandelingen van essentieel belang is om de transformatie van de Europese defensie-industrie in goede banen te leiden.

2.9. Het EESC onderstreept het belang van regionale ontwikkeling, met inbegrip van een beter gebruik van het Cohesiefonds om infrastructuur voor tweeërlei gebruik te moderniseren, naast vereenvoudigde procedures en billijke toegang tot financiering.

2.10. De defensiegereedheid van Europa moet zich toespitsen op het vermogen om precisieaanvallen uit te voeren, inlichtingen, cyberdefensie, logistiek, verdediging in de lucht, de ruimte, op zee en op land, raketafweer, bescherming van kritieke infrastructuur, waaronder spoorwegen en havens, en verbetering van de verbindingen tussen havens en het achterland. Hiermee wordt de afschrikking versterkt, worden nevenrisico's beperkt en wordt de veerkracht vergroot.

2.11. Het EESC is ingenomen met de vaststelling van belangrijke stappen en mijlpalen, waaronder de eerste prioritaire vermogensgebieden, maar betreurt het dat sommige van deze vermogens door de lidstaten zijn uitgesteld of zijn ingeperkt met betrekking tot Oekraïne (terwijl ze wel beschikbaar zijn), waardoor de Europese steun minder doeltreffend is geworden.

([4]) PB C, C/2025/2013, 30.4.2025, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2025/2013/oj; PB C, C/2024/4663, 9.8.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/4663/oj; PB C, C/2024/4662, 9.8.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/4662/oj; PB C 486 van 21.12.2022, blz. 168; PB C 129 van 11.4.2018, blz. 51; PB C 288 van 31.8.2017, blz. 62.

2.12. De afhankelijkheid van kritieke grondstoffen, waaronder energiebronnen, vormt een toenemende strategische bedreiging. Defensiegereedheid hangt daarom ook af van het waarborgen van de veerkracht van de industrie en de grondstoffenvoorziening door middel van gediversifieerde, betrouwbare, in de EU gevestigde toeleveringsketens en verwerkingscapaciteiten in Europa (zoals het geval is bij biobrandstoffen die worden geproduceerd uit duurzame biomassa uit de EU) ([5]).

3. **De routekaart voor defensiegereedheid 2030: beoordeling en aanbevelingen**

3.1. Het EESC is ingenomen met het feit dat de routekaart het beleid op het gebied van industrie, innovatie, overheidsopdrachten en mobiliteit samenbrengt in een coherent plan om Europa tegen 2030 gereed te maken voor defensie, met inbegrip van pan-Europese vlaggenschipprojecten, een EU-brede ruimte voor militaire mobiliteit tegen 2027 en koppelingen met de financiële architectuur van "ReArm Europe".

3.2. Het EESC waarschuwt voor nationaal protectionisme bij overheidsopdrachten op defensiegebied en dringt aan op oplossingen. De bescherming van binnenlandse industrieën tegen Europese eerlijke concurrentie leidt tot inefficiëntie, dubbel werk en hogere kosten. Protectionisme versnippert markten, leidt tot overtolligheid, zet een rem op innovatie, ondermijnt het vertrouwen tussen lidstaten en kan interoperabiliteit belemmeren.

3.3. Er is behoefte aan duidelijke richtsnoeren voor de industrie over de deelname aan gezamenlijke aanbestedingen, met name met betrekking tot belastingaangelegenheden zoals de btw-vrijstelling op grond van artikel 20 van de SAFE-verordening. Deze richtsnoeren moeten consequent worden weerspiegeld in het toepasselijke kader voor aanbestedingen op defensie- en veiligheidsgebied, met inbegrip van Richtlijn 2009/81/EG ([6]), en in de EU-regels inzake de subsidiabiliteit van kosten voor componenten en subsystemen. Meer transparantie zal bedrijven in staat stellen hun productie en investeringen doeltreffender te plannen. Verduidelijking van de staatssteunregels voor door de overheid gefinancierde investeringen is eveneens van essentieel belang.

3.4. In hoofdstuk 5 van de routekaart wordt terecht benadrukt dat vermogenstekorten moeten worden gedicht en dat het concurrentievermogen van Europa moet worden versterkt, waarbij snelheid en efficiëntie essentieel zijn voor gereedheid. Er moet prioriteit worden gegeven aan de resultaten op het gebied van vermogen, waarbij tegelijkertijd moet worden gezorgd voor de inclusiviteit die nodig is voor een doeltreffende gemeenschappelijke defensie, strategische autonomie en een collectief gevoel van Europese verantwoordelijkheid.

3.5. Het EESC dringt aan op de totstandbrenging van een echte eengemaakte markt voor militaire uitrusting, gebaseerd op transparantie en gemeenschappelijke normen, waarbij een gelijk speelveld tussen publieke en private ondernemingen wordt gewaarborgd.

3.6. In de routekaart wordt terecht aangedrongen op gecoördineerde investeringen, industriële opschaling en een grotere operationele gereedheid. Dit is echter geen nieuw inzicht: het EESC waarschuwt al lang dat de Europese defensie versnipperd blijft ([7]). Initiatieven zoals de Edirpa zijn belangrijke proefmaatregelen geweest, maar blijven tijdelijk en te beperkt, zowel wat de financiering als wat de institutionele reikwijdte betreft. Om de doelstelling van 40 % gezamenlijke aanbestedingen tegen 2027 te halen, heeft de EU een permanent aanbestedingsplatform/-agentschap nodig om aankopen te coördineren, te standaardiseren en op te schalen.

3.7. Een dergelijk platform/agentschap kan schaalvoordelen opleveren, de transparantie vergroten en kmo's ondersteunen door middel van open digitale aanbestedingen. Het moet niet fungeren als een "Brusselse inkoper", maar als een coöperatief knooppunt. (De aanbesteding voor vaccins tijdens de COVID-19-pandemie zou als voorbeeld kunnen dienen.) De Edirpa, het EDF en het EDA vormen de basis, maar een wettelijk verankerd, gezamenlijk beheerd en adequaat gefinancierd platform blijft de ontbrekende institutionele schakel voor duurzame collectieve aanbestedingen.

3.8. De doelstelling van 40 % gezamenlijke aankopen in de routekaart is zowel ambitieus als essentieel. Het EESC beveelt tussentijdse mijlpalen aan (25 % tegen 2026), transparante verslaglegging en een open-architectuurbenadering waarbij gebruik wordt gemaakt van gemeenschappelijke, gedefinieerde technische normen en interfaces om interoperabiliteit te waarborgen en afhankelijkheid van één aanbieder te voorkomen.

([5]) PB C 349 van 29.9.2023, blz. 142; PB C, C/2023/857, 8.12.2023, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2023/857/oj.

([6]) Richtlijn 2009/81/EG van het Europees Parlement en de Raad van 13 juli 2009 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen door aanbestedende diensten van bepaalde opdrachten voor werken, leveringen en diensten op defensie- en veiligheidsgebied, en tot wijziging van Richtlijnen 2004/17/EG en 2004/18/EG (PB L 216 van 20.8.2009, blz. 76, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2009/81/oj).

([7]) EUR-Lex — 52025DC0148 — NL — EUR-Lex.

3.9. Het EESC neemt nota van ambitieuze vlaggenschipprogramma's zoals het Europees initiatief voor droneverdediging, de oostflankwacht, het Europees luchtschild en het Europees ruimteschild en het netwerk van corridors voor militaire mobiliteit, en dringt aan op duidelijk vastgestelde governanceregelingen.

3.10. Militaire mobiliteit is essentieel voor de Europese veiligheid en defensie, met inbegrip van de steun van de EU aan Oekraïne. Om tegen 2027 een volledig geïntegreerde ruimte voor militaire mobiliteit in de EU tot stand te brengen, is een geharmoniseerd vervoerskader nodig met uniforme procedures, gestandaardiseerde douaneaangiften en versterkte vermogens voor tweeërlei gebruik. Militaire mobiliteit staat of valt met de beschikbaarheid van betrouwbare infrastructuur voor de aanvoer van vloeibare brandstoffen. De energie-infrastructuur is belangrijk voor defensiegereedheid en in het kader van tweeërlei gebruik, en moet zo snel mogelijk volledig duurzaam worden. Een betere coördinatie tussen civiele en militaire autoriteiten, interoperabele infrastructuur en duidelijke prestatie-indicatoren zijn van cruciaal belang. Aangezien 95 % van de investeringen voor tweeërlei gebruik bestemd is, is het EESC voorstander van een centraal douaneafhandelingspunt om grensoverschrijdend verkeer te vergemakkelijken. Waar het gaat om de openbare infrastructuur moeten de sociale partners hierbij worden betrokken. Maritieme defensie is een integraal onderdeel van defensie en militaire mobiliteit. Het EESC stelt voor maritieme defensie als essentieel onderdeel van de respons van de EU op het gebied van defensiegereedheid op te nemen, en benadrukt dat havens moeten worden opgenomen in de lijsten van te beschermen kritieke infrastructuur. Het EESC dringt erop aan dat de sociale partners volledig worden betrokken bij alle processen met betrekking tot eventuele herzieningen van bestaande regelgeving inzake militaire mobiliteit wanneer die ook gevolgen hebben voor werknemers in de civiele sector.

3.11. Voor grootschalige verplaatsingen van troepen en uitrusting zijn aanzienlijke, onmiddellijk beschikbare vermogens voor tweeërlei gebruik nodig, met name rollend materieel. Het EESC is er dan ook voorstander van om specifieke middelen te bundelen en verzoekt de Commissie gerichte financiële programma's te gebruiken om vloten te consolideren en aan te vullen. Het EESC benadrukt ook de noodzaak van een veel sterkere integratie tussen de grote havens in de EU en het spoorwegnet, dat nog steeds een zwak punt in de logistieke keten is.

3.12. ReArm Europe moet garanties van de Europese Investeringsbank (EIB) en het Europees Investeringsfonds (EIF) integreren, evenals aankoopovereenkomsten en risicodelingsinstrumenten om de industriële capaciteit uit te breiden. Versnelde goedkeuring van staatssteun moet gelden voor projecten met een bewezen Europese meerwaarde en een positief effect op de werkgelegenheid ([8]). Meer in het algemeen beveelt het EESC aan de rol van de EIB-groep bij de transformatie van de Europese technologische en industriële defensiebasis te versterken. Ook wijst het op de bijdrage van de eigenvermogensfaciliteit voor defensie, die door het EIF wordt geïmplementeerd bij het mobiliseren van eigenvermogensfinanciering voor Europese defensiebedrijven en bedrijven die producten of diensten voor tweeërlei gebruik ontwikkelen.

3.13. Europa moet innovatiehubs voor defensie en testinfrastructuur ontwikkelen, op uitdagingen gebaseerde aanbestedingen bevorderen die zijn afgestemd op vlaggenschipprojecten, en Oekraïense expertise op het gebied van drone-, raket-, cyber- en logistieke technologieën integreren in duidelijke kaders en normen voor het delen van intellectuele eigendom op basis van Europese waarden.

3.14. Europa wordt geconfronteerd met een meervoudige crisis. Tegelijkertijd zijn strategische duidelijkheid en het snel dichten van onmiddellijke vermogenstekorten, met name om de steun aan Oekraïne op peil te houden, van essentieel belang. Een gerichte routekaart met de nodige prioritering en een 360 gradenperspectief moeten hand in hand gaan.

4. **Defensiegereedheid: de dimensie van het maatschappelijk middenveld**

4.1. Het EESC erkent de waarde van technologie en infrastructuur voor tweeërlei gebruik / met een dubbele functie, en dringt aan op specifieke operationele regelingen om ervoor te zorgen dat deze vermogens ook het maatschappelijk middenveld in staat stellen te profiteren van versterkte defensievermogens en een grotere defensiegereedheid.

4.2. Extra defensie-uitgaven mogen niet ten koste gaan van het sociale acquis van de EU en haar lidstaten; aangezien 100 miljoen EU-burgers in armoede leven of het risico lopen in armoede te vervallen, is sociale cohesie ook een belangrijk element van de veerkracht van onze samenleving.

([8]) PB C, C/2025/2013, 30.4.2025, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2025/2013/oj.

4.3. Verscheidene lidstaten voeren opnieuw de militaire dienstplicht in. Het EESC pleit daarom voor een EU-breed debat met het maatschappelijk middenveld over de vereisten van militaire en civiele defensie. Een dergelijk debat zou kunnen worden gekoppeld aan de door de Commissie geplande campagne in samenhang met de veiligheidsconferentie die onder het opschrift "Protect What Matters. Together" in München is gehouden.

4.4. Het EESC dringt aan op een Europese maatschappijbrede aanpak van militaire en civiele veerkracht en onderstreept het belang van betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld, educatie, een leven lang leren en burgerparticipatie ([9]). Burgers moeten zichzelf zien als actieve deelnemers aan het defensie-ecosysteem, zowel in militaire als in civiele context.

4.5. Vrijwilligersorganisaties blijven eveneens essentieel voor crisisrespons en cohesie. Ze moeten worden erkend als eerstelijnspartners en moeten kunnen rekenen op stabiele financiering, opleiding en een wettelijke status. Openbare diensten vormen de ruggengraat van infrastructuur, continuïteit, mobiliteit en democratische veerkracht. Investeringen, interoperabiliteit en bescherming van het personeel vormen de hoeksteen van defensiegereedheid.

4.6. De rechten van soldaten lopen sterk uiteen binnen de EU. Een doeltreffende interoperabiliteit vereist een zekere mate van harmonisatie, in overeenstemming met de EU-waarden die zij moeten beschermen en verdedigen. In vredestijd moet dit het recht op vergadering, sociale dialoog en vertegenwoordiging, gezondheid, veiligheid en gezinsbescherming, onderwijs en ethiek in overeenstemming met het primaat van het burgerlijk gezag en het humanitaire recht omvatten, alsook eerlijke arbeidsomstandigheden, loopbaanmobiliteit en ondersteuning bij de transitie.

4.7. Partners uit het maatschappelijk middenveld moeten bij de gereedheidsplanning worden betrokken. Een gestructureerde dialoog tussen autoriteiten en burgers versterkt het vertrouwen, de legitimiteit en het gevoel van gedeelde verantwoordelijkheid ([10]).

4.8. Formeel en informeel onderwijs, burgerschapsvorming en duurzame financiering voor actoren uit het maatschappelijk middenveld zijn van essentieel belang voor de maatschappelijke veerkracht en voor de bestrijding van desinformatie en manipulatie. Ze zijn van cruciaal belang voor het opbouwen van een Europese identiteit die verankerd is in vrede, dienstbaarheid en solidariteit. De nadruk moet liggen op snel leren, voortdurende ontwikkeling van cognitieve vaardigheden en doeltreffend gebruik van AI om polarisatie en desinformatie tegen te gaan in de context van de opkomende cognitieve oorlogvoering, om zo de maatschappelijke veerkracht te vergroten en militaire en strategische voordelen veilig te stellen.

4.9. Een veerkrachtig Europa moet technologische capaciteit combineren met sociale cohesie. Het EESC pleit voor een Europees pact voor defensievaardigheden, solide arbeidsnormen, sectoroverschrijdende mobiliteit, regionaal evenwicht en betrokkenheid van de sociale partners bij industriële transformatie alsook eerbiediging van de arbeidsrechten van werknemers. Het EESC steunt ook de oprichting van een proefproject voor een vaardighedengarantie door middel van een versnelde uitvoering en nauwlettende monitoring van microcredentials en individuele leerrekeningen om een veelzijdige en veerkrachtige beroepsbevolking in de defensiesector op te bouwen.

4.10. Democratische verantwoordingsplicht staat niet ter discussie. Het EESC pleit voor de invoering van een in het jaarlijkse verslag over de defensiegereedheid op te nemen openbaar dashboard waarmee de effecten op aanbestedingen, innovatie en werkgelegenheid worden gemonitord; voor jaarlijkse beoordelingen van de concurrentiesituatie en de situatie van kmo's; en voor voortdurende maatregelen op het gebied van wapenbeheersing en transparantie ter wille van de stabiliteit.

4.11. Europa moet een defensiecapaciteit opbouwen die de vrede beschermt zonder te militariseren, afschrikt zonder te domineren, en verenigt in plaats van verdeelt. Een geloofwaardige defensiecapaciteit en een samenhangende industriële basis, een levendig maatschappelijk middenveld, actieve burgers en democratisch toezicht vormen het schild van een vrij en vreedzaam Europa.

([9]) PB C, C/2026/42, 16.1.2026, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2026/42/oj.

([10]) PB C, C/2025/2957, 16.6.2025, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2025/2957/oj; PB C, C/2024/2481, 23.4.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/2481/oj.

5. **Ambitie afstemmen op mogelijkheden**

5.1. Het Comité benadrukt dat het Europese defensiebeleid ambitieus maar realistisch moet blijven en zich moet richten op hetgeen in de komende tien jaar haalbaar is. EU-initiatieven op het gebied van defensie of veiligheid mogen niet ten koste gaan van sociale vooruitgang, werknemersrechten of arbeidsomstandigheden. Het vergroten van de productiecapaciteit in de Europese defensie-industrie kan alleen slagen als dit wordt ondersteund door een samenhangende industriële strategie, aangezien de EU in de hele waardeketen moet investeren. De recente aankondigingen van omvangrijke investeringen moeten worden omgezet in langetermijnorders voor bedrijven.

5.2. Een gemeenschappelijk regelgevingskader voor militaire goederen is eveneens van cruciaal belang, een kader dat gebaseerd is op gemeenschappelijke normen, wederzijdse erkenning en gestroomlijnde procedures die de ontwikkeling, certificering en inzet versnellen. Regelgeving moet vermogen mogelijk maken, niet belemmeren.

5.3. Het EESC merkt op dat in de routekaart geen aandacht wordt besteed aan de noodzaak van subsidiabiliteit van leveranciers en producten, zoals vereist in artikel 16 van de SAFE-verordening of de EDIP-verordening. Deze omissie kan de kwalificatienormen tijdens de uitvoering verzwakken, ook in vlaggenschipprojecten. Gezien de gevoelige aard van defensie-initiatieven moet in de routekaart uitdrukkelijk worden bevestigd dat de vereisten inzake subsidiabiliteit en voorzieningszekerheid worden nageleefd om in overeenstemming te zijn met de bestaande regelgeving en hoge normen te handhaven.

5.4. Het EESC erkent dat het geopolitieke landschap fundamenteel is veranderd en dringt er daarom op aan dat de economische en industriële integratie op defensiegebied hand in hand gaat met politieke en militaire integratie. Dit houdt in dat het volledige potentieel van het Verdrag van Lissabon moet worden benut — onder meer door praktische uitvoering te geven aan de wederzijdse bijstandsclausule van artikel 42, lid 7, VEU —, dat de Militaire Staf van de EU moet worden versterkt, dat de clausule betreffende wederzijdse defensie daadwerkelijk inhoud moet krijgen en dat er een Raad van ministers van Defensie moet worden opgericht om de gezamenlijke ontwikkeling van vermogens te ondersteunen, een effectieve Europese defensie-unie op te bouwen en de EU in staat te stellen als een pool van stabiliteit te fungeren in een multipolaire wereld.

5.5. Het EESC is van mening dat snelle besluitvorming van essentieel belang is voor defensiegereedheid. Het herhaalt daarom dat moet worden afgestapt van de besluitvorming met eenparigheid van stemmen op het gebied van buitenlands en veiligheidsbeleid, naast de totstandbrenging van de beste industriële defensiebasis. Het EESC neemt kennis van de resolutie van het Europees Parlement van 22 oktober 2025 ([11]), waarin deze belangrijke kwestie naast andere relevante zaken aan de orde wordt gesteld, en herhaalt zijn eigen conclusies uit een eerder advies ([12]), waarin een van de volgende twee mogelijkheden wordt voorgesteld als tussenoplossing om dit doel te bereiken:

— ofwel een tijdelijke proefperiode van stemming met gekwalificeerde meerderheid of supergekwalificeerde meerderheid (d.w.z. hogere drempels voor gekwalificeerde meerderheid); ofwel

— meer gebruikmaken van artikel 44 VEU om samenwerking mogelijk te maken tussen lidstaten die bereid zijn verdere stappen te zetten en die over adequate vermogens beschikken op het gebied van het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid (GVDB), via delegatie door de Raad.

Brussel, 18 maart 2026.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Séamus BOLAND

([11]) Europees Parlement, 2024-2029 — Aangenomen teksten.
([12]) PB C 140 van 21.4.2023, blz. 20.